

ment of the Economic Security of Transport Systems of Regions of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Ekonomika i menezhment»*, no. 20 (2016): 60-63.

Kudriavtsev, V. M. "Priorityetni napriamky rozvytku avtotransportnoi haluzi z pozytsii zabezpechennia investytsiinoi bezpeky" [Priority Directions of Development of Transportation Branch From the Point of View of Ensuring its Investment Security]. *Biznes Inform.* 2013. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2013-4_0-pages-228_232.pdf

Pushkar, T. A., and Kozin, O. Ye. "Kontseptualni pidkhody do pytan ekonomichnoi bezpeky avtotransportnoho kompleksu rehionu" [Conceptual Approaches to Questions of Economic Security of Motor Transport

Complex of Region]. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva*, no. 2 (2016): 146-154.

Pushkar, T. A., and Zhovtiak, H. A. "Aktualni tendentsii ta perspektyvy rozvytku avtomobilnoho transportu skhidnykh rehioniv Ukrainy" [Actual Tendencies and Prospects of Development of Motor Transport of East Regions of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 8 (2013): 56-59.

Sadlovska, I. "Priorityety reformuvannia ta modernizatsii transportnoi infrastruktury ta dorozhnoho kompleksu v Ukraini" [Priorities of Reforming and Modernization of Transport Infrastructure and Road Complex in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnogo ekonomiko-tekhnologichnoho universytetu transportu. Seriya «Ekonomika i upravlinnia»*, no. 30 (2014): 21-31.

УДК 338.484
JEL: L83; R19; Z32

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ

©2020 САРКІСЯН Г. О.

УДК 338.484
JEL: L83; R19; Z32

Саркісян Г. О. Деякі аспекти регулювання туристичної галузі регіону

Туристична діяльність є важливим сегментом збагачення держави та регіонів, здійснюючи в основному мультиплікативний ефект на всі інші галузі та сфери діяльності. Ознакою розвинених країн Європи та світу залишається високий рівень відвідування та визнання міжнародними відвідувачами принад і культурно-рекреаційних видовищ. На жаль, українська туріндустрія знаходиться в недостатній стадії свого визнання. Мета статті полягає дослідженні важливих аспектів щодо регулювання туристичної галузі регіону. Розглянуто туристичну галузь країни як таку, що потребує переформатування регулюючих процесів на різних рівнях свого функціонування; здійснено моніторинг основних нормативно-правових документів, які забезпечують діяльність національного та регіонального туристичного ринків; констатовано їх недосконалість стосовно сучасних міжнародних туристичних потоків; запропоновано певні аспекти по їх удосконаленню. З огляду на недосконалість нормативно-правового забезпечення, регулюючі процеси, на нашу думку, в Законі України «Про туризм» слід вдосконалити, зокрема в частині того, що закон штучно створює умови для монополії туристичної галузі та надмірного втручання держави в туристичну діяльність. Конкретизовано функціональні обов'язки регулюючих установ на різних рівнях, доведено отримання синергетичного ефекту в результаті їх взаємодії та консолідації. Розглянуто практику зарубіжних країн стосовно формування так званих регіональних туристичних корпорацій, які синтезують різні види туризму, узгоджують інформаційний супровід пропозиції туристичних послуг, формують конкурентне ціноутворення. Згруповано зазначені країни за ефективністю регулюючих процесів туристичного ринку за трьома моделями. Запропоновано ряд напрямів щодо покращення регулюючих процесів туристичних ринків.

Ключові слова: туристичний ринок, туристичний потік, регіональна політика, туристична індустрія, міжнародне регулювання.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-8-83-87>

Бібл.: 11.

Саркісян Ганна Овсепівна – кандидат технічних наук, доцент, декан факультету технології вина та туристичного бізнесу, Одеська національна академія харчових технологій (вул. Канатна, 112, Одеса, 65039, Україна)

E-mail: volodymyr@wiktoryia.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7362-3637>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/D-7283-2018/>

UDC 338.484
JEL: L83; R19; Z32

Sarkisian G. O. Some Aspects of the Regulation of the Tourism Industry in the Region

Tourism is an important segment of the enrichment of the State and regions, having mainly a multiplier effect on all other industries and spheres of activity. A sign of the developed countries of Europe and the world remains the high level of visiting and recognition by international visitors of attractions and cultural and recreational spectacles. Unfortunately, Ukrainian industry is at the stage of its insufficient recognition. The purpose of the article is to study important aspects of the regulation of the tourism industry in the region. The article considers the tourism industry of the country as one that requires reformatting of regulatory processes at different levels of its own functioning, monitors the main legal documents that ensure the activities of national and regional tourism markets, states their imperfections in relation to modern international tourism flows, suggests certain aspects on their improvement. Given the imperfection of the legal framework, the regulatory processes in the Law of Ukraine "On Tourism" should be improved, in our opinion, in particular in the part where the Law artificially creates conditions for the monopoly of the tourism industry and excessive intervention of the State in tourism. The functional responsibilities of regulatory institutions at different levels are specified, the synergistic effect as a result of their interaction and consolidation is proved. The practice of foreign countries regarding the formation of so-called regional tourist corporations, which synthesize different types of tourism, coordinate information support of tourism services, form a competitive pricing, is considered. These countries are grouped by the efficiency of regulatory processes in the tourism market by three models. A number of directions for improving the regulatory processes of tourism markets are proposed.

Keywords: tourism market, tourism flow, regional policy, tourism industry, international regulation.

Bibl.: 11.

Sarkisian Ganna O. – PhD (Engineering), Associate Professor, Dean of the Faculty of Wine Technology and Tourism Business, Odesa National Academy of Food Technology (112 Kanatna Str., Odesa, 65039, Ukraine)

E-mail: volodymyr@wiktoryia.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7362-3637>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/D-7283-2018/>

Туристична діяльність є важливим сегментом збагачення держави та регіонів, здійснюючи в основному мультиплікативний ефект на всі інші галузі та сфери діяльності. Ознакою розвинених країн Європи та світу залишається високий рівень відвідування та визнання міжнародними відвідувачами принад і культурно-рекреаційних видовищ. На жаль, українська туріндустрія має недостатній рівень визнання. Ознаки політичної нестабільності, господарсько-фінансові дисбаланси та запізнілі процеси переходу від централізованого та директивного управління до ринкових видозмін приводять до розуміння необхідності переформатування закостенілого регіонального управління та регіональної політики на сучасну модель управління. Все це стало основою для проведення нами наведеного дослідження.

Туристично-рекреаційна сфера визнана як одна з пріоритетних в економіці України загалом та в її регіонах зокрема. Дослідженню широкого спектра проблем і перспектив розвитку рекреації та туризму на регіональному рівні присвятили свої праці Л. Ільїн, І. Єрко, В. Голян, Н. Циганюк. Значний внесок у дослідження туристичної інфраструктури зробили українські вчені, серед яких: І. Школа, Д. Корнева, О. Павлова, К. Павлов, О. Меліх, А. Соколова та ін. Ними запропоновано різноманітні теоретико-методичні підходи до аналізу складових та оцінки туристичного, рекреаційного потенціалу регіону, його структури та ряду економічних чинників його формування та розвитку. Проте деякі аспекти регулювання туристичної галузі регіону в умовах міжнародної інтеграції України ще залишаються не повністю дослідженими.

Мета статті полягає в дослідженні важливих аспектів щодо регулювання туристичної галузі регіону. У межах досягнення мети виокремлено такі завдання: розкрити основні напрямки розвитку туристичної галузі; обґрунтувати аспекти регулювання туристичної галузі регіону.

Розвиток туристичних ринків є дієвим чинником впливу на формування соціально-економічного добробуту будь-якого регіону. Однак його спрямованість протікає в короткостроковому та довгостроковому періодах. Періодизація є умовною відносно специфіки та динаміки протікання господарських процесів в окремо взятому регіоні. Короткочасний термін дозволяє перерозподілити частину доходу населення в туристичну індустрію, що ланцюгово спричиняє зростання попиту на послуги відповідних секторів

економіки. Це свідчить про функціональну приналежність туризму до формування витратної складової домогосподарств. Довгостроковий період є змінним і динамічним у часі, спричиняючи вплив на домінуючі галузі промисловості, будівництва, сільського господарства, торгівлі тощо. Дія довгострокового ефекту є більш значущою для розвитку регіону та збільшує зайнятість, дохідність, інструментарій соціальної політики та інноваційну спрямованість. Розвинені країни бажають у сфері туризму досягти геометричного приросту, коли збільшуються переважно вакантні робочі місця до кількості міжнародних туристів.

Формування нових авіарейсів і залізничних маршрутів може стати стимулом для формування нових туристичних локацій. Також досить значною проблемою є технологічна відсталість туристичної сфери. В Україні на практиці майже не застосовують сучасні туристичні технології, що вже давно існують у розвинених країнах, а саме: електронні інформаційні довідники зі сфери туризму (крім декількох великих міст – Києва, Одеси, Львова, тощо) – про наявність готелів та вільних місць у них, транспортні маршрути з переліком і вартістю послуг, що ними надаються. Хоча останнім часом саме у сфері інформаційних технологій України можна спостерігати певне поживлення, тому необхідно активно використовувати вказану можливість для наближення виходу на світовий урівень обслуговування туристів.

Позитивними наслідками розвитку нових видів активного туризму для держави прогнозуються збільшення доходу від розвитку галузі, використання можливостей різних регіонів України, зростання зайнятості, збільшення попиту на послуги вітчизняних туристичних компаній, зростання обізнаності про туристичні можливості України.

Ефективність появи туристичних потоків виражається шляхом дієвої регіональної політики, яка, своєю чергою, формує діяльність, спрямовану на організацію сприятливої туристичної політики конкретного регіону. Широке розуміння «регіональної політики» дозволяє структурувати неоднорідність простору регіону стосовно природно-ресурсного, економічного, соціального, екологічного, етнічного та соціального підходів. Це, відповідно, націлює регіональні органи управління приймати правильні та виважені зовнішні та внутрішні заходи з урахуванням інтересу регіону [1].

Базовим Законом України, який повністю забезпечував функціонування та регулювання туристичної діяльності був ЗУ «Про Туризм». Повноцінний відлік зазначеного закону припадає на 1995 р., однак і досі він піддається певним змінам і доповненням. Вагомими його складовими є організаційно-економічні та соціальні важелі регулювання державної та регіональної площини туристичної сфери України. ЗУ «Про Туризм» регламентує права суб'єктів туристичного ринку щодо: надання відпочинку громадянам, свободу та вибір засобів пересування та створення безпечного для життя та відпочинку навколишнього середовища. Окрім цього, Закон України «Про туризм» закріплює правила поведінки та норми раціонального використання природно-ресурсного потенціалу України в межах її регіонів [2]. Важливою ознакою цього закону є термінологічне пояснення основних туристичних категорій і понять, розмежування процесів стандартизації та сертифікації в регулюванні суб'єктів туристичної діяльності.

Туристична сфера має широкий спектр розвитку інших нормативно-правових актів і законів. До основних з них належать: Конституція України; Господарський кодекс України; ЗУ «Про захист прав споживачів»; ЗУ «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»; Цивільний кодекс України; ЗУ «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»; ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність»; Державна програма розвитку туризму на 2010–2022 роки; Положення про Міністерство культури і туризму України; Положення про Державну службу туризму і курортів; Порядок організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення та ліцензійні умови здійснення туроператорської та турагентської діяльності. Вповноваженою установою, яка здійснювала регулювання туристичної діяльності нашої країни, до 2015 р. було Державне агентство України з туризму та курортів, яке було започатковано 6 квітня 2011 р. відповідно до п. 1 Указу Президента України № 370 «Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» [3]. Станом на сьогодні уповноваженим органом, що забезпечує туристичну політику країни, є Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ).

Основними векторами діяльності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (до 29.08.2019 р. Міністерства економічного розвитку та торгівлі України) є формування та реалізація державно-регіональної політики у сфері туристичної індустрії та курортів, однак без здійснення тотального контролю в цих сферах. Своєю діяльністю даний орган регламентує за Конституцією України, актами та указами Президента України, Кабінету Міністрів України та іншими дорученнями.

Ключовим об'єктом і водночас споживачем туристичних послуг є турист. Задля забезпечення

синергетичного ефекту туристичної галузі слід забезпечити постійну взаємодію між сферами обслуговування, засобами розміщення суб'єктами ринку туристичних послуг. Цього можливо досягти через взаємодію та консолідацію зусиль між державними органами та місцевими організаціями. Безпосередніми надавачами туристичних послуг є туроператор, турагент та інші суб'єкти екскурсійної діяльності. Законотворчі органи забезпечуються місцевими органами влади, які є підлеглими відповідному органу державного регулювання [4].

Зазвичай місцеві осередки регулювання туристичними процесами в області несуть ряд зобов'язань:

- ✦ розробка та реалізація стратегічних планів розвитку туризму в регіоні;
- ✦ стимулювання інвестиційного клімату туристичної галузі;
- ✦ промоція професійної активності працюючих у туристичній галузі;
- ✦ популяризація здійснення модернізаційних заходів по створенню нових туристичних об'єктів та реконструкції старих;
- ✦ відновлення інших видів в'їзного, внутрішнього, а також сільського та зеленого туризму.

Практика деяких транскордонних міст свідчить про формування так званих регіональних туристичних корпорацій, які синтезують різні види туризму, узгоджують інформаційний супровід пропозиції туристичних послуг, формують конкурентне ціноутворення [5].

Водночас державні адміністрації в межах власних повноважень теж сприяють та частково регулюють туристичну сферу, зокрема це проявляється в:

- 1) розробці та виконанні завдань від державних органів, зокрема в контексті розвитку курортної сфери регіону;
- 2) сприянні популяризації туристичної діяльності регіону та створення необхідної мережі туристичної інфраструктури;
- 3) здійсненні аналітичної оцінки соціальної реклами туристичних ресурсів;
- 4) розробленні заходів щодо привабливості та безпечності дитячої туристичної індустрії;
- 5) підвищенні професійної кваліфікації працівників у галузі регіонального туристичного ринку;
- 6) здійсненні консультативної та дорадчої допомоги суб'єктами туристичного ринку з метою покращення їх ефективності надання послуг.

Тому, проаналізувавши місце та значення регулюючих органів місцевого та регіонального рівнів, можна зробити висновок, що регулювання діяльності в туристичній галузі відіграє важливу роль і залежить безпосереднього від консолідації відносин між суб'єктами. Окрім того, регулюючі процеси залежать від: наявності та розвитку туристично-рекреаційного

потенціалу місцевості та розвитку його туристичного ринку; ефективності споживання туристичних продуктів; визначення цінової кон'юнктури на фактори на ринку; моніторингу діяльності конкурентів за рівнем їх конкурентоспроможності та наявності купівельноспроможного попиту з боку споживання.

Особливої уваги для здійснення процесів регулювання та розвитку туризму в регіоні заслуговує практика транскордонних країн. Тому досвід міжнародного регулювання туристичних процесів є корисним в умовах посилення трансформаційних процесів у напрямі створення інтеграційних туристичних кластерів.

Зокрема, на думку професора П. Р. Пуцентейла, міжнародне регулювання – це «міжнародна система впливу та заходів, націлених на управління певним видом міжнародної діяльності відповідно до визначення міжнародних принципів, норм і стандартів» [6].

Дослідники В. Ф. Семенов, В. Г. Герасименко, Г. П. Горбань і Л. М. Богадьорова переконані, що міжнародне регулювання – це «комплекс заходів, націлених на підтримку сталого розвитку туризму, упорядкування туристичної діяльності, ефективне управління окремими секторами туристичної індустрії, забезпечення їх скоординованої взаємодії, стандартизації туристичного обслуговування» [7].

Урахування практики просування свого внутрішнього туристичного потенціалу резидентам і нерезидентам країни сприятиме регіональному співробітництву між країнами ЄС у наступних напрямках:

- ✦ зменшення різноманітних обмежень і субсидювання підприємництва пріоритетних видів туристичної діяльності;
- ✦ стратегічне планування в частині фінансування подальшого розвитку туристичної галузі регіону;
- ✦ модернізація комфортного інфраструктурного забезпечення галузі.

Враховуючи досвід провідних країн світу, слід організовувати та розвивати регіональний туризм між країнами світу, що використовують три моделі так званої державної участі для регулювання туризму в регіоні [8; 9].

Перша модель була заснована в США у 1997 р. після ліквідації найкрупнішої тоді туристичної корпорації U. S. Travel and Tourism Administration, яка тривалий час була в ролі монополіста, штучно обмежуючи інших конкуруючих суб'єктів. Вагомою рисою цієї моделі була відсутність центрального регулюючого органу туристичної галузі та панування хаотичного ціноутворення. Застосування даної моделі характеризує високорозвинені країни, які отримують значні доходи від зовнішнього товарообігу, формують надзвичайну популярність завдяки своїй історії та є визнаними місцями відвідування міжнародних туристів, де туристична галузь розвивається на дуже

високому рівні та не потребує жодних державних настанов.

Для другої моделі є притаманним регулюючий орган, який буде контролюватиме та регулюватиме туристичну галузь країни. Дана модель зазвичай застосовується Туреччиною, Єгиптом, Тунісом, Мексикою та іншими країнами. Водночас ця модель вимагає значних фінансових вкладень задля забезпечення модернізації туристичних продуктів та здійснення постійної промоції. В основному дана модель притаманна для країн, які запізно здійснили процес індустріалізації, тим самим перебувають на стадії переходу від однієї економічної системи до іншої. Дохід від туризму є основним для економіки зазначених країн.

Третя модель в основному є адаптованою розвиненими європейськими країнами, з чітко уповноваженими стосовно регулювання міністерствами відповідних галузей, до обов'язків яких відносять розроблення нормативно-правового базису та провадження інвестиційно-збутової діяльності [10].

Досвід Великої Британії переконливо свідчить про наявність певних організацій, які займаються виключно розробкою та фінансуванням різноманітних туристичних програм (British Tourist Authority), в Італії – ENIT, у Норвегії – NORTRA, в Іспанії – Turespana. Зазначені туристичні суб'єкти займаються популяризацією розвитку власного внутрішнього туристичного продукту в інших країнах, здійснюють різноманітну промоцію та інформують туристів про переваги надання туристичних послуг. Окрім того, супутніми послугами регулюючих органів є програми щодо спрощення обмежень прикордонних режимів, створення оптимальних умов для забезпечення збільшення ВВП країни, вдосконалення туристичної інфраструктури регіону та підготовка спеціалізованих кадрів [11].

Регулювання туристичної галузі Іспанії забезпечується Державним секретаріатом з питань торгівлі, туризму та малого бізнесу, який моніторить і забезпечує ліцензування туристичних послуг. До складу Державного секретаріату з розвитку туризму залучено всіх представників державної влади та приватного сектора. Основним і відповідальним органом в Іспанії є Turespana, який орієнтується на залучення зовнішнього туриста та неодноразово, за даними ВТО, посідав перше місце у світі за споживанням свого національного продукту.

Міністерство культури засобів масової інформації та спорту, разом із «VisitBritain», є регулюючими органами туристичної діяльності у Великій Британії. Важливими напрямками діяльності є розвиток внутрішнього туризму, консалтингова підтримка, відеореклама туристичного об'єкта. Італійський Департамент з туризму, підпорядкований Міністерству виробничої діяльності, коригує діяльність внутрішніх турагентств, розробляє необхідні нормативно-правові положення, здійснює збір та аналіз інформації.

У країнах Європи отримали широке використання Національні трасти, які об'єднують зусилля у сфері охорони довкілля, збереження туристичних, культурних та історичних пам'яток та об'єктів, споруд і ресурсного потенціалу.

ВИСНОВКИ

З огляду на недосконалість нормативно-правового забезпечення, регулюючи процеси, на нашу думку, в Законі України «Про туризм» слід вдосконалити, зокрема в частині того, що закон штучно створює умови для монополії туристичної галузі та надмірного втручання держави в туристичну діяльність. Окрім того, важливим недоліком є те, що туроператори націлені лише на забезпечення створення туристичного продукту з метою власної вигоди та не несуть жодної відповідальності за інші сегменти функціонування туристичного ринку. Також варто запроваджувати досвід європейських країн у частині заохочення туристичних операторів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіщак І. Т., Лагодієнко В. В., Шевчук С. П., Кіщак Ю. І. Державне та регіональне управління : навч. посіб. Миколаїв : Іліон, 2013. 310 с.
2. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text>
3. Указ Президента «Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 06.04.2011 р. № 370/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/370/2011#Text>
4. Лагодієнко В. В., Довгаль О. В. Чинники економічного зростання регіонів в умовах диспропорційності. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2018. № 3. С. 15–21. URL: http://apie.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/apie_2018_r03_a03.pdf
5. Зайчук К. А. Врахування досвіду транскордонних країн розвитку туристичного ринку у Волинській області. *Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine*, Kyiv. June 2019. MCNIP, 2019. С. 298–306.
6. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 344 с.
7. Семенов В. Ф., Герасименко В. Г., Горбань Г. П., Богдєорова Л. М. Управління регіональним розвитком туризму : навч. посіб. Одеса : Одеський державний економічний університет, 2011. 225 с.
8. Стрішенець О., Ляшенко О. Теоретичні аспекти туристичних кластерів як детермінант соціально-економічного розвитку регіону. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 4. С. 7–13.
9. Павлова О., Павлов К., Блянюк М., Євпак Ю. Соціальні та креативні індустрії в розвитку концепції розумних міст. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 4. С. 7–14.
10. Гоблик Н. М. Методологічні засади визначення маркетингових цінових стратегій в галузі туризму.

Вісник Хмельницького Національного Університету. Серія «Економічні науки». 2007. № 6. Т. 3. С. 309–313.

11. Стрішенець О. М., Зайчук К. А. Пріоритетні напрями функціонування туристичних кластерів у Волинській області // *Актуальні проблеми прикладної економіки : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Стрішенець. Луцьк : Вежа-Друк*. 2017. С. 129–138.

REFERENCES

- Hoblyk, N. M. "Metodolohichni zasady vyznachennia marketinghovykh tsinovykh stratehii v haluzi turyzmu" [Methodological Bases of Definition of Marketing Price Strategies in the Field of Tourism]. *Visnyk Khmelnytskoho Natsionalnoho Universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 3, no. 6 (2007): 309-313.
- Kishchak, I. T. et al. *Derzhavne ta rehionalne upravlinnia* [State and Regional Administration]. Mykolaiv: Ilion, 2013.
- [Legal Act of Ukraine] (1995). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2011). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/370/2011#Text>
- Lahodiienko, V. V., and Dovhal, O. V. "Chynnyky ekonomichnoho zrostannia rehioniv v umovakh dysproportsiinosti" [Factors of Economic Growth of Regions in Disproportant Conditions]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky*. 2018. http://apie.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/apie_2018_r03_a03.pdf
- Pavlova, O. et al. "Sotsialni ta kreatyvni industrii v rozvytku kontseptsii rozumnykh mist" [Social and Creative Industries in the Development of the Concept of Smart Cities]. *Ekonomichniy chasopys Skhidnoieuropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, no. 4 (2019): 7-14.
- Putsenteilo, P. R. *Ekonomika i orhanizatsiia turystychno-hotelnogo pidpriemnytstva* [Economics and Organization of Tourist and Hotel Business]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury, 2007.
- Semenov, V. F. et al. *Upravlinnia rehionalnym rozvytkom turyzmu* [Management of Regional Tourism Development]. Odesa: Odeskyi derzhavnyi ekonomichniy universytet, 2011.
- Strishenets, O. M., and Zaichuk, K. A. "Priorytetni napriamy funktsionuvannia turystychnykh klasteriv u Volynskii oblasti" [Priority Directions of Functioning of Tourist Clusters in Volyn Region]. In *Aktualni problemy prykladnoi ekonomiky*, 129-138. Lutsk: Vezha-Druk., 2017.
- Strishenets, O., and Liashenko, O. "Teoretychni aspekty turystychnykh klasteriv yak determinant sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu" [Theoretical Aspects of Tourist Clusters as Determinants of Socio-economic Development of the Region]. *Ekonomichniy chasopys Skhidnoieuropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, no. 4 (2017): 7-13.
- Zaichuk, K. A. *Vrakhuvannia dosvidu transkordonykh krain rozvytku turystychnoho rynku u Volynskii oblasti* [Taking into Account the Experience of Cross-border Countries in the Development of the Tourist Market in the Volyn Region]. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv: MCNIP, 2019.